

- Stewart King: *Escribir la catalanidad. Lengua e identidades culturales en la narrativa contemporánea de Cataluña*. Woodbridge: Tàmesis, 2005 (Tàmesis Serie A: Monografías; 216). ISBN 1-85566-116-0. 194 pàgs.

Amb la seva monografia *Escribir la catalanidad: Lengua e identidades culturales en la narrativa contemporánea de Cataluña*, l'hispanista australià Stewart King proposa una aproximació al tema de la identitat catalana —un tema que és “abierto, heterogéneo y causa de un acalorado debate” (p. 39)— des de la perspectiva dels estudis postcoloniais i multiculturals. Seguint les reflexions de Schulze-Engler sobre les literatures de l'Àfrica de l'est, el seu objectiu és anar més enllà de la territorialització acostumada de la literatura catalana com un bloc oposat al domini cultural castellà, per a superar un discurs que repeteix “una continua relación asimétrica con la cultura y la literatura metropolitanas” (p. 7). En lloc d'això, vol cridar l'atenció sobre la diversitat interior de la cultura i identitat catalanes, i sobretot revalorar les aportacions dels escriptors catalans que s'expressen en llengua castellana: “En lugar de excluir lo que los escritores catalanes de expresión castellana han aportado a la nación imaginaria [en el sentit del Benedict Anderson], en este estudio proponemos explorar cómo se ha negociado un sentido de identidad cultural catalana en la narrativa ‘catalana’ escrita tanto en castellano como en catalán desde la Renaixença hasta la actualidad” (p. 7). La definició del seu *corpus* de texts es basa en un criteri més aviat administratiu i temàtic: “Nos limitaremos a estudiar la obra de los escritores que radican en las cuatro provincias catalanas —Barcelona, Gerona, Lérida y Tarragona— y cuya obra se sitúa en ellas” (p. 7).

Després d'aquestes precisions, King procedeix a una curiosa contextualització cultural del discurs d'identitat català (“Construir la identidad: de la Renaixença en adelante”, pp. 8–40). Subratlla els arrels romàntics, sobretot herderians, que nodreixen la vinculació estreta entre la terra, la història i la llengua, els tres mites fonamentals de la Renaixença, que es trobaran també al centre del discurs de reivindicació nacional durant el segle XX. A King li interessa explicar les raons d'ésser d'aquest discurs; al mateix temps, però, disconstrueix l'aparença natural que l'equiparació entre poble, cultura i llengua presenta amb el temps i busca les veus que no s'hi adapten, com la del Víctor Balaguer que defensa la possibilitat d'articular la catalanitat en castellà. A continuació, discuteix les propostes de sentit que ofereix l'escriptura literària en castellà: canvien segons l'articulació dels seus elements, la situació històrica i, naturalment, la perspectiva de l'observador (“El ‘greu

problema d'identitat': escribir en castellano en Cataluña", pp. 41–67). Es troben, doncs, manifestacions de la colonialització interna –King cita com exemples texts del José María Gironella i l'Ignacio Augustí–, però hi ha també discursos diferents, molt més subtils. Així, Manuel Vázquez Montalbán es serveix en la seva sèrie d'en Pepe Carvalho d'un castellà perifèric que reintrodueix les diferències culturals, i el Juan Goytisolo en *Recuento* fa veure la construcció del discurs imperialista castellà, sense amagar les contradiccions internes de la societat catalana. D'aquesta manera, i “aunque sea verdad que se impuso el castellano a nivel oficial en Cataluña como parte de una misión cultural colonizadora, los escritores ‘castellanos’ de Cataluña invirtieron y siguen invirtiendo este proceso, llevando la lengua y la cultura de la periferia al centro y, al hacerlo, contestan al mito de la integridad española y lo subvierten en la lengua que es la base de este mismo mito, el castellano” (p. 67). Una vegada assentada aquesta relació ambigua del discurs literari en castellà, tant vist des de l'interior com des de l'exterior de Catalunya, King procedeix a analitzar les contradiccions i tensions interiors de la cultura catalana. Dedicava un capítol a la (auto)traducció al castellà, sense oblidar que aquesta es mou sempre “dentro de un contexto en el que existen relaciones de poder asimétricas, como es el caso entre las culturas ‘catalana’ y ‘española’” (p. 68). Les diferents estratègies per a traduir, per a traslladar la cultura catalana a la cultura castellana emprades pels autors i traductors (bàsicament, privilegiar la llengua de sortida, subratllant l'alteritat, o bé la llengua d'arribada, esborrant les diferències culturals) s'assemblen a les estratègies que fan servir els escriptors catalans d'expressió castellana. Aquestes reflexions porten a examinar un altre terreny de negociació plurilingüe d'identitats, és a dir, la immigració i el seu impacte sobre la societat i la literatura catalanes (“El tema delicat': inmigración y literatura”, pp. 86–110). King llegeix els texts literaris que s'ocupen de la immigració (sobretot *Els altres catalans* del Francisco Candel i *El relloige del pont d'Esplugues* de l'Ignasi Riera) com símptomes de la dificultat per a desenvolupar models de catalanitat que facin justícia a una realitat cultural canviant i que s'orientin més cap al present i al futur que no pas al passat. D'aquesta forma, la presència del personatge de l'immigrant castellanoparlant pot portar a qüestionar “los mitos y las señas que integran la identidad tradicional catalana” (p. 111). El mateix procés d'integració cultural i lingüística revela el caràcter de representació performativa que té (també) la catalanitat, com explica King inspirat en les idees de Judith Butler (“La desmitificació cultural: los casos de Juan Marsé y Montserrat Roig”, pp. 111–130). El capítol següent, “Entre el deseo y la realidad': identidad y

narrativas históricas” (pp. 131–155), estudia un discurs complementari, que visita el passat. La narrativa històrica moltes vegades gira entorn de les derrotes que puntuen el desenvolupament de la societat catalana. Proveeix un comentari polític indirecte sobre la situació actual de Catalunya que reforça la reivindicació identitària: la narració de Catalunya encara no ha arribat al desenllaç que el seu començament medieval sembla prometre. Per concloure, King reivindica un altre cop la necessitat d’una noció de “literatura catalana” que no es basi en el criteri lingüístic, però en “términos culturales” (“Hacia una redefinición de la literatura y la identidad catalanas”, pp. 156–166); això “implica ir más allá del viejo binarismo Cataluña-España, el catalán y el castellano, y significa reconocer la existencia de una gama de diferencias culturales, sociales, sexuales, etc. dentro de la misma catalanidad” (p. 165). Evidentment, aquest procés qüestiona també el concepte de literatura espanyola: caldria adaptar-lo de debò a la pluralitat cultural.

King explora una perspectiva metodològica enriquidora, molt pertinent per a rastrejar les línies de poder multidireccionals que recorren les cultures i les seves pràctiques simbòliques. Les lectures que fa presten suport a la seva argumentació general.¹ Té l’avantatge de la mirada distanciada, des de fora, que li permet tocar amb serenitat temes delicats que solen despertar polèmiques i passions fortes, puix que es troben al centre de l’autopercepció dels participants catalans i espanyols (paraules claus: l’actitud victimista, la integració dels immigrants, el bilingüisme). Aquesta distància, però, té també un preu: de vegades, la recensora té la impressió que l’hispanista australià no s’endinsa en alguns aspectes importants dels problemes plantejats; així, gairebé no parla de les forces econòmiques que regeixen el mercat de la literatura i que influeixen les decisions que prenen els autors, p. ex. si canvien de llengua per poder presentar-se a un premi de gran visibilitat. També al final, quan King introdueix de sobte les idees del Foro Babel, que sembla abraçar, seria important donar més informacions sobre els interessos d’aquest grup i fer un anàlisi més detallat de la polèmica al·ludida: què significa p. ex. en el context de la lluita per la identitat catalana el lloc de publicació dels manifestos del Foro Babel, *El País*?

Escribir la catalanidad és el resultat d’un esforç molt seriós per qüestionar la territorialització de les literatures. En lloc de països literaris amb fronte-

1 És molt interessant complementar les seves observacions amb alguns estudis del volum editat per Pilar Arnau i Segarra, Pere Joan i Tous, Manfred Tietz (ed.), *Escribir entre dos lenguas. Escritores catalanes y la elección de la lengua literaria / Escriure entre dues llengües. Escriptors catalans i l’elecció de la llengua literària*, Kassel: Edition Reichenberger, 2002.

res relativament ben dibuixades, presenta un model que s'assembla, com la poesia, més aviat a un sistema de miralls giratoris. Hi ha, però, uns quants residus que indiquen la dificultat de canviar de sistema d'orientació. Són les cometes que apareixen quan es parla de narrativa 'catalana' o literatura 'castellana' i es noten en la formulació prudent del subtítol del llibre ("lengua e identidades culturales en la narrativa contemporánea de Cataluña"). I fins i tot, el mateix autor parteix d'una reterritorialització per definir el *corpus* estudiat, al excloure d'entrada texts de les Illes i de València. Cert, es tracta d'una necessitat pràctica, però caldria analitzar-ne les implicacions i conseqüències. ■

- Henriette Partzsch, University of St Andrews, School of Modern Languages, Buchanan Building, Union Street, GB-St Andrews, Fife, Scotland KY16 9PH, <hamp2@st-andrews.ac.uk>.